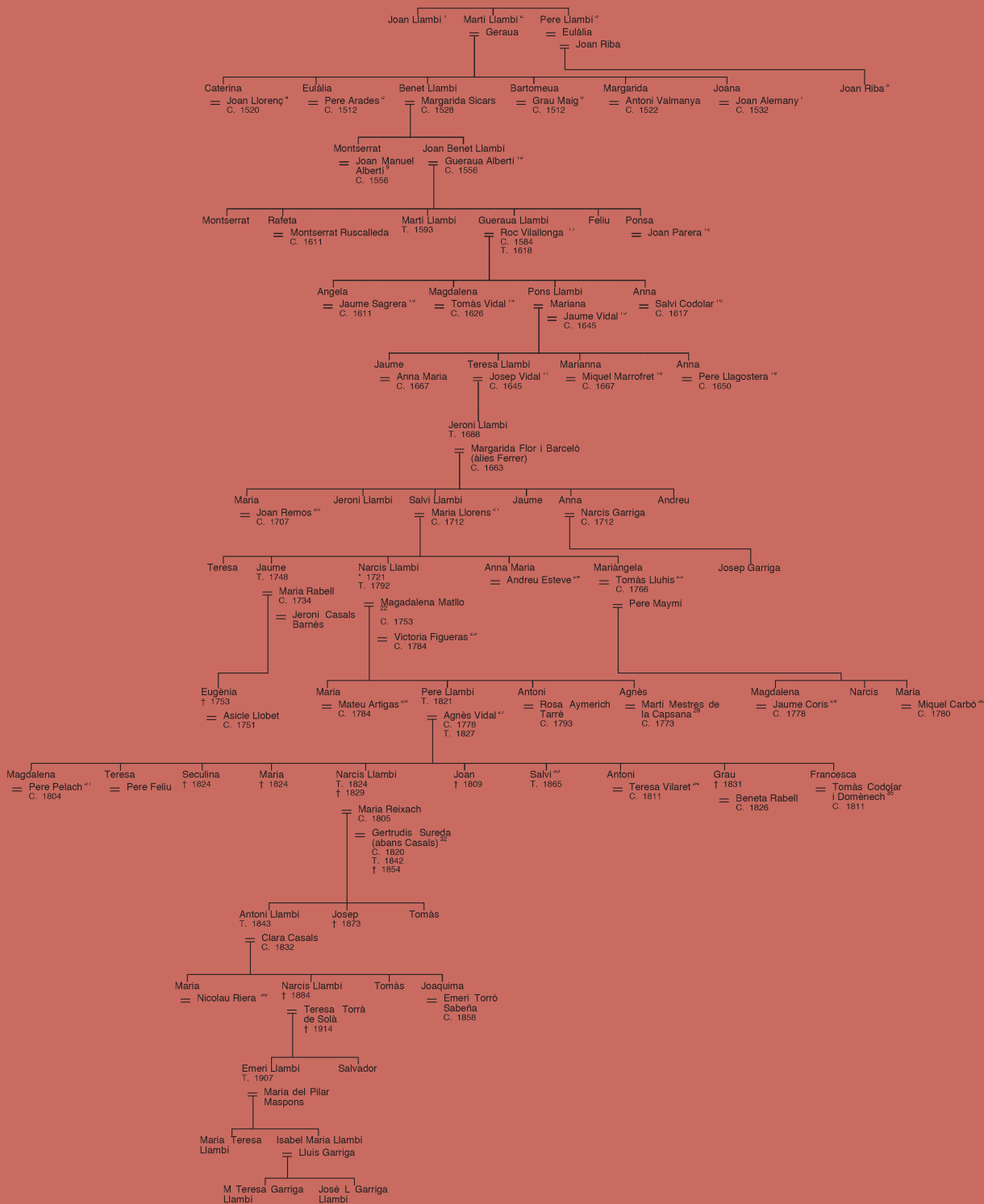
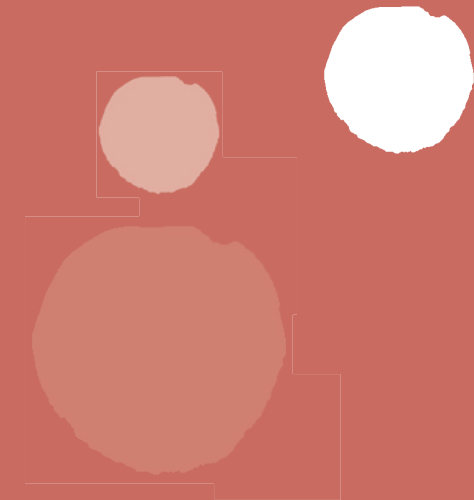

ELS LLAMBÍ DE PANEDES

NOTES:

1. Negociant de Sant Feliu de Guíxols
2. Pagès habitant de Llagostera. El 1500 compra el mas Riba de Panedes a Joan Riba
3. Paraire de Sant Feliu de Guíxols
4. Senyor del mas Llorenç de Panedes
5. Pagès de Llambilles
6. Taverner de Lloret
7. Pagès de Campllong
8. Senyor del mas Riba de Panedes
9. Pagès de Ridaura. Hereu de Miquel Albertí, pagès de Ridaura
10. Filla de Miquel Albertí, pagès de Ridaura
11. Pagès de Cassà de la Selva
12. Pagès del veïnat del Vilar de Llagostera
13. Pagès d'Escunyà
14. Senyor del mas Vidal de Llobatera. Hereu de Tomàs Vidal, pagès senyor del mas Vidal de Llobatera
15. Pagès del veïnat de Llobatera. Fill de Tomàs Vidal, pagès senyor del mas Vidal de Llobatera
16. Pagès, senyor del mas Codolar de Sant Llorenç
17. Pagès del veïnat de Llobatera. Fill de Tomàs Vidal, pagès senyor del mas Vidal de Llobatera
18. De Llambilles
19. Senyor del mas Llagostera de Romanyà
20. Traginer de Sant Feliu de Guíxols
21. Del mas Llorenç de Panedes
22. De Caldes de Malavella
23. De Caldes de Malavella
24. Pagès
25. Pagès de Llagostera
26. Pagès de Fenals
27. Del mas Vidal de Panedes
28. De Cassà de la Selva
29. Pagès de Llagostera
30. Carreter
31. Pagès d'Estanyol
32. Vidua amb dos fills, Feliu Casals Sureda (d. 1871) i Clara Casals. Casada en segones núpcies amb Narcís Llambí. La seva filla Clara es casa amb l'hereu del mas Llambí, fill del seu segon marit.
33. Taper
34. De Sant Feliu de Guíxols
35. Pagès de Sant Llorenç
36. De Granollers

FONT: AMLLA, fons patrimonial
Llambí, 1248-1950

Figura 5.1. L'arbre genealògic dels Llambí, segles XIV-XX

Els documents d'administrar un mas

MARTA ALBÀ

Els orígens de la família Llambí al veïnat de Panedes de Llagostera es remunten a l'any 1500 quan Martí Llambí, pagès natural de Sant Feliu de Guíxols, compra el mas Riba de Panedes a Joan Riba, fill de la seva cunyada Eulàlia. A partir d'aquest moment el mas s'anomenarà Llambí.

Durant 16 generacions els Llambí administren i engrandeixen el mas fins convertir-lo en un dels patrimonis rurals més importants del terme. Hi incorporen terres i masos veïns abandonats o amb problemes econòmics com els masos Pou i Font l'any 1532, el mas Ribot el 1604, el mas Esteve el 1793 o el mas Vidal de Panedes el 1910. Al mateix temps porten a terme una política matrimonial que manté l'equilibri entre les dots rebudes en casar l'hereu i les pagades per la resta de fills. A més a més estableixen aliances amb altres gran propietaris rurals de Llagostera i dels pobles de l'entorn com els Albertí de Ridaura, els Vidal de Llobatera o els Matlló de Caldes de Malavella.

L'any 2007 els germans José Luís i Teresa Garriga Llambí van fer donació a l'Ajuntament de Llagostera amb destí a l'Arxiu Municipal de més de 600 documents, entre els quals 157 pergamins, que formen el fons patrimonial Llambí i que fins aquest moment es conservaven dins una arca de núvia situada a la sala de la planta baixa de la casa pairal. El dia 17 d'octubre de 2008 a sala de Plens de l'Ajuntament es va fer la prestació del fons i l'acte públic d'agraïment a la família.

El fons integra la documentació produïda i aplegada primer pels Riba i a partir de 1500 pels Llambí: testaments, capítols matrimonials i èpoques de dot, capbreus, censals, llibretes de censos i prestacions als senyors, concòrdies i sentències, vendes, permutes, adquisicions, arrendaments, plànols parcel·lars de les propietats... tot un seguit de documents que acrediten l'administració del patrimoni.

El document més antic data de 1248 i fa referència a la venda d'una peça situada al veïnat de Ganix "*in plana de Aganix*" mentre que el més modern és un plànol per a la reforma de la façana principal del mas Llambí l'any 1950. Els documents estan redactats en llatí, català i castellà en diferent proporció segons les èpoques. Poc més de la meitat, un 54%

són en llatí datats, entre els anys 1248 i 1774, un 31 % són fets en català entre el 1571 i el 1920, i en el 15 % restant són en castellà d'entre el 1804 i el 1950.

Entre la documentació també se n'ha conservat d'aliena a la gestió del patrimoni, com el concordat dels clergues de l'església parroquial de Sant Feliu de Llagostera de l'any 1317, on els domers es reparteixen les feines de la parròquia. Un altre cas el trobem en unes carpetes amb documents lligats als esforços dels veïns de Panedes, encapçalats per la família Llambí, per mantenir el culte a la capella de Sant Ampelit de Panedes.

El fons patrimonial Llambí està encara per estudiar i ofereix moltes possibilitats per a la recerca històrica des de l'òptica de la història agrària, i també des de molts altres punts de vista com poden ser les estructures familiars, cultura popular i vida quotidiana, el dret, la toponímia i evidentment l'evolució del veïnat de Panedes.

Com a mostra de la varietat de documents i d'informació que pot oferir el fons, transcrivim una carta adreçada a Narcís Llambí el 1879. La carta il·lustra un moment convuls del camp català quan després de les guerres carlines grups de bandolers i trabucaries amenaçaven i extorquien la població. Està escrita barrejant català i castellà i pot ser difícil d'entendre, per això hi incorporem la versió normalitzada.

Narsis, Sesebira purta 5 sens durus al pux aldaric dal sim datot trobara una creu a tera y alli als antarara al dia 18 de disiembre a las tres de la tarde sens falta si no al si porta ho an dona part sara cramat ell i su propiedat, si no sencuentra con sinco sientos llebara dos sientos sicoenta y busté disposara al dia que lleba la hotra cantidad anal mateix pux aldaric. Sintemor ni sin reselo

*Narcís,
Se servirà portar cinc cents duros al puig Aldric i al cim de tot trobarà una creu a terra i allí els enterrarà el dia 18 de desembre a les tres de la tarda sense falta, si no els hi porta o en dóna part serà cremat ell i su propiedad. Si no se encuentra con cincocientos llevará doscientos cincuenta y vosté dispondrà el dia que lleva la otra cantidad a n'el mateix puig Aldric
Sin temor ni sin recelo*

Comdas y alus ma
L' transportation de la
Llagotera en poder de la
regint la Notaria de Riba
ronia nets de for Rib

Mas Nadal de
canis

A ii. de Janer 1559. en poder de la
Estatu Nadal pages feul luyrio
Culadors dels publes Nadal de can
Mas Nadal de canis que el con
preu i 3249 salua la directa sen
trons de l'agostera

Mas Ribot de pa
medes

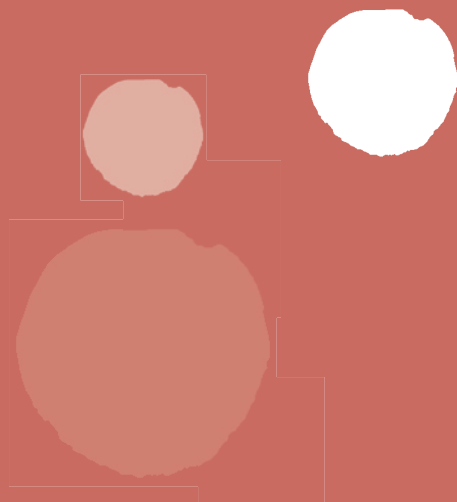
A 13. de Janer 1559 Jaume Al
seppuamene a Bartomeu Plaatz
trons de l'ag. tot lo seu Mas Ribot
ab 2004 seterra finuacundie i cijn
afroncaciony salua la directa finuacundie

translations de domini
Wila y Fermede
Mecran Pons Noty.
Wila y Fermede Ba
res de Nortal

Mecran Pons Noty.
Reuenda y torna al.
nis tot lo de Nur
aa carta de oratoria
mona per tot. Ba

Don de Vilas bene
Fierros de panedas
diruie jurcamene
no de panedas obfer
lot. Pons de lag.
1322

EL CONTROL DEL MERCAT DE LA TERRA PEL SENYOR DE LLAGOSTERA

FONT: AHG, Notarial, Caldes i Llagostera,
vol. 389bis, f. 1r

Figura 5.2. La primera pàgina del llibre
Vendas y altres translacions de domini..., 1559-1599

L'estudi del mercat de la terra als segles XVI-XVII

PERE GIFRE

La font usada per estudiar el mercat de la terra a Llagostera ha estat un llibre de notes que procedeix del fons notarial de Caldes i Llagostera. En aquestes notes, tretes de llibres de notes i protocols de diferents notaris de la baronia de Llagostera, s'assenen els elements necessaris per documentar els trasllats de dominis, amb l'objectiu que el baró en pugui conèixer els tinents, els posseïdors del domini útil, i també els detentors del domini directe. En els cinc assentaments que hem transcrit, una revenda, una venda perpètua i tres establiments, la senyoria directa l'ostenta el baró de Llagostera; en d'altres, són altres senyors els que en tenen la titularitat completa o compartida. En tot cas, aquest llibre tenia la missió de servir als senyors directes per conèixer els moviments dels drets de propietat sobre les terres, d'aquí les referències concretes als propietaris i els llocs, si bé no hi ha la concreció que podem trobar en capbreus o llevadors de censos en què les parcel·les són identificades per les afrontacions. Sí que hi ha els topònims identificatius que els coneixedors del lloc sabien localitzar: masos, veïnats o peces com l'Arrabassada, o referències a fonts i torrents. També podem trobar referències als usos del sòl, en aquest cas terra boscosa, però també hi trobarem referències a erms o a conreus.

Ja que els capbreus documenten els censos que s'han de pagar pels masos i parcel·les i podien quedar antiquats, el seguiment del mercat de terres per part dels senyors directes els facilita el coneixement dels moviments i poder reclamar, si és que no s'ha fet efectiu, el pagament del lluïisme. En darrera instància, és la percepció del lluïisme allò que explicaria la confecció d'aquest llibre de notes, fet, sens dubte, a instància del principal senyor directe de la baronia.

Llibres i llibretes d'aquesta mena acostumen a escriure's en moments en què hi ha hagut canvis en la baronia o situacions que han fet inviable el seguiment del mercat de terres. És una manera de recuperar el temps perdut. L'habitual, allà on els barons fan el seguiment del mercat de drets de propietat sobre les terres, en el que és una defensa del domini directe i una de les seves atribucions en tant que detentors de la senyoria directa, és que anualment els lluïsmes siguin percebuts pels senyors o pels qui tenen establerta o arrendada la percepció del cobrament de les rendes, batlles de sac o arrendataris de drets.

TRANSCRIPCIÓ DE LA PRIMERA PÀGINA DEL LLIBRE

Vendas y altres translations de domini y transportacions de la vila y terme de Llagostera en poder de Galceran Pons, notari, regint la notaria de dita vila, terme y baronia, trets de son llibret de notes.

[Mas Nadal de Ganix]

A 11 de janer 1559, en poder de Galceran Pons, notari, Garau Nadal, pagès, feu lluÿció y revenda y torna als curadors dels pubills Nadals de Ganix tot lo dit llur mas Nadal de Ganix, que ell tenia a carta de gràcia. Preu 132 lliures. Salva la directa senyoria per los senyors barons de Llagostera.

[Mas Ribot de Panedas]

A 13 de janer 1559, Jaume Alou del Vilar vené perpètuament a Barthomeu Pla àlies Ferrer de Panedas, tots de Llagostera, tot lo seu mas Ribot derruït, juntament ab totes ses terras, situat en dit veïnat de Panedas ab ses afrontacions. Salva la directa senyoria per lo senyor baró de Llagostera. 13 lliures 4 sous.

[Mas Xifra de Vilabella]¹

A 15 janer 1559, lo noble senyor don Martí Garau de Cruhilles, baró de Llagostera, stablí a Antoni Xifre, pagès de Llagostera, una pessa de terra boscosa anomenada la Arrabassada, situada en lo veïnat de Vilabella, prop lo torrent de Gaya, y afronta ab lo camí de Gerona. Salva la directa senyoria per lo dit senyor baró a prestació de delmes.

Dit die dit senyor baró stablí a Joan Gotarra àlies Salellas dos pessas de terra boscosas situadas en lo terme de Llagostera, la una de deu vessanes en lo lloch la Fontviua, y l-altre de 9 vessanes en lo lloch dit [Conrrorba], prop lo puig de Caragol que-s d-en Domènech. Salva la directa senyoria per lo dit seyor baró. Fan delme.

Dit die dit senyor baró stablí a Salvi Cunill, de Llagostera, un pati de terra situat al vall del Mur // f. 1v del castell obtinguda de vuit canas a [son] cayre. Salva la directa senyoria per dit senyor baró. Fa de cens a Nadal una gallina.

NOTES

1 Nota al marge esquerre: “Ja és al capbreu de Cruhillas”.

UN MERCAT DE DRETS DE PROPIETAT SOBRE LA TERRA. EL CAS DE LLAGOSTERA, SEGLES XVI I XVII¹

PERE GIFRE

*Centre de Recerca d'Història Rural
Universitat de Girona*

100

En les societats agràries anteriors als mercats no regulats també existeixen mercats, encara que funcionen amb altres paràmetres.² Els mercats de productes de primera necessitat es basen en la lògica del proveïment, d'aquí els preus de taxació per evitar rebomboris i amotinaments. Hi ha molts altres mercats, el del treball, el del crèdit i també el de drets de propietat sobre la terra.³ Aquest últim té també unes lògiques pròpies. Tot i que hi ha oferta i demanda de terres i preus, la seva dinàmica mostra unes pautes de conducta marcades per la comunitat pagesa en la qual es porten a terme les transaccions.

Conèixer les dinàmiques de funcionament del mercat de terres és bàsic per entendre la formació/disgregació de patrimonis agraris. Sovint s'han estudiat les dinàmiques relacionades amb la família, la transmissió i la reproducció, menys sovint, però, s'entra a estudiar el mercat de terres,⁴ amb excepcions importants.⁵ A Catalunya el mercat del crèdit per època moderna i la seva incidència sobre el mercat de terres ha tingut una major fortuna historiogràfica;⁶ més recentment el té també per la baixa edat mitjana.⁷ A Sentmenat, l'anàlisi de l'estructura agrària de classes ha posat de manifest les dinàmiques senyorials, però també les emfitèutiques i pageses, en el que es pot considerar el primer treball historiogràfic important sobre el mercat de la terra.⁸

A la Catalunya dels masos, per acostar-nos a la formació/disgregació de patrimonis agraris ens cal estudiar el mercat de drets de propietat sobre la terra. El dinamisme del mercat de drets sobre la terra contrasta amb la suposada inèrcia del sistema familiar i patrimonial on, si no és per accidents biològics, la lògica de l'estabilitat patrimonial marcada pel sistema d'herència prima sobre la resta d'actuacions. En la societat de masos, teòricament, el mercat de terres i de masos hauria de ser puntual i causat per la contingència. Quan s'analitza de prop la formació de patrimonis agraris, sobretot dels que traspassen més d'un segle, es troba de manera freqüent que l'ampliació prové, i sobretot, de la compra de terres i de masos.⁹

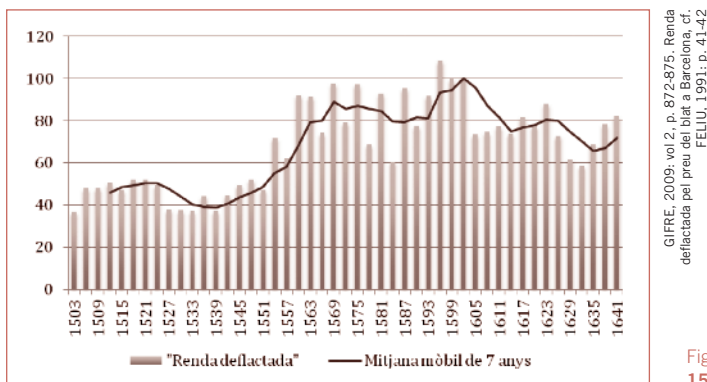
1. LABORATORI PER A L'ESTUDI D'UN MERCAT DE LA TERRA DE PAGÈS

La societat de Llagostera durant el segle XVI i començament del XVII és essencialment pagesa i els actors que intervenen en el mercat de drets de propietat sobre la terra ho són en la seva majoria. Una societat on la majoria viu de la terra i del treball de la terra permet estudiar quines són les pautes de funcionament d'un mercat de drets de propietat sobre la terra en què els actors són, principalment, homes relacionats amb l'activitat agrària, majoritàriament senyors útils i propietaris de terres i de masos; el capital forà i urbà hi té poca presència.

Fixem-nos en la imatge que proporciona el fogatge de Llagostera de 1553.¹⁰ El jurat Guerau Rovira, àlies Ballell, denuncia cent focs: sis d'eclesiàstics i noranta-quatre de laics. Entre els eclesiàstics, a banda del sagristà, el claver i el capellà, sens dubte de l'església parroquial de Sant Feliu de Llagostera, s'esmenten també tres domers que regentaven les domes del Pi, de Mata i de Ganix, prova manifesta que el poblament dispers s'agrupava en veïnats. Sorprèn l'absència de domer a Sant Ampèlit de Penedes, sufragània de Sant Feliu de Llagostera, potser hem de pensar en aquesta "independència" real que havia tingut des de l'edat mitjana,¹¹ tot i que, a la segona meitat del segle XIV, a l'hora de declarar a qui i com es pagava el delme de la parròquia de Llagostera es faci de manera conjunta de la parroquial i de la sufragània de Sant Ampèlit.¹²

El poblament dispers hi era majoritari, si bé pel fogatge només podem identificar deu masos, els únics que s'especifica que són tinguts a masoveria i regentats per un joer –mas Pejoan, mas Rollan, mas Nadal, el mas de mossèn Terrades, sense que precisi el nom, mas Galí, mas Faura i el del baró de Llagostera, sense que tampoc en precisi el nom– i en tres d'altres es diu "*qui està en lo mas*" –mas Creixell, mas Pedró i mas Vendrell. Dels seixanta-set noms que resten, sense que en el fogatge es precisi res més, per les dades de què disposem i que exposarem en aquest treball, molts d'ells eren propietaris de masos. En vuit noms no podem precisar gaire més: sis diuen estar "en casa de" i en dos es qualifica el foc "d'arrendador de". Podem suposar que són veïns de cases situades dins la vila o just fora dels murs, com ho poden ser els dos sastres, els dos sabaters, els dos paraires, el traginer, el teixidor de lli i el metge? El fogatge de 1553 identifica una societat pagesa, amb presència de sis focs eclesiàstics, i tres referències a "militars", una al "senyor baró de Llagostera", que té la residència-castell cedida a masoveria –d'aquest fenomen, fa temps en va parlar Núria Sales, en deia triomf del mas sobre el castell– i només dues referències a mossens: un, joer de mossèn Terrades, l'altre, un arrendador de mossèn Pere Albertí, aquest darrer, donzell. Donzells que, pel que veurem, actuen com ho fan els senyors útils i propietaris de mas, de fet són donzells perquè són senyors útils i propietaris de mas.

Per altra banda, el segle XVI, principalment per a la seva segona meitat, en què centrem l'estudi, presenta una singularitat important: és una etapa expansiva, tant en termes de creixement de la població, de preus, com en els que fan referència a la renda agrària i feudal. Tot i no disposar de dades parroquials que ho puguin verificar, el creixement de la població és del tot manifest. Els cent focs de 1553 es converteixen en nou-cents vuitanta-cinc habitants el 1718.¹³ Pel capbaix, amb coeficients multiplicadors per foc poc elevats, la població es

GIFRE, 2009, vol. 2, p. 872-875, Renda deflactada pel preu del blat a Barcelona, cf. FELIU, 1991, p. 41-42

Figura 5.3. Evolució de la renda real, 1503-1641

dobla, i en aquest procés hi té una importància gran la immigració francesa que trobem durant la segona meitat del segle ^{xvi} i que no devia ser gaire diferent de la trobada a Cassà entre 1589 i 1620 quan un 10,2% dels casaments són amb francesos.¹⁴ En el nostre cas, quan el mirador usat per entendre les dinàmiques internes d'aquesta societat és el mercat de la terra, no hem d'esperar-hi gaire presència de francesos, que són majoritàriament jornalers i gent d'ofici. Tot i així, són de destacar alguns noms que prosperen en aquests moments, primer els trobem comprant una petita parcel·la de terra o de bosc, després patis o solars de terra, sens dubte per edificar-hi casa, a la costa o davallada de la vila i, en algun cas, trobarem algú que és capaç de prosperar i acabar per comprar una casa.¹⁵ El nombre d'actes en què els francesos actuen com a compradors és de vint-i-vuit sobre quatre-cents vint-i-tres –un 6,62% dels actes–, per només sis en què són venedors –un 1,41% dels actes–.

Un altre element a tenir en compte per definir l'espai llagosterenc és que compta amb una important oferta de terra. Sovint es tracta de terres ermes, modagueroses, brugueroses o clarament boscoses, amb possibilitat de ser arrencades i treballades. Durant el segle ^{xvi} assistim a un important procés colonitzador, resultat de la conjunció d'una oferta de terra fins llavors no productiva i d'un creixement de la població, en un percentatge important resultat de la immigració francesa, que suposa oferta de braços per treballar i de pressió sobre les terres incultes. És la pressió colonitzadora la que, en part, explica l'actiu mercat de terres que trobem a Llagostera.

El resultat d'aquest procés es tradueix en el creixement de la renda agrària que, amb totes les matisacions que es vulgui, no deixa de ser un indicador d'aquesta conjuntura alcista. La renda de Llagostera, mesurada a partir dels arrendaments de les capellanies de la seu de Girona a Caldes i Llagostera, experimenta una etapa de creixement continuat i sostingut entre 1540 i 1603, en el que hem de considerar clarament que forma part de la fase A del cicle (cf. Figura 5.3). El creixement dels preus dels productes agrícoles empeny la renda a l'alça en la primera meitat del cinc-cents, si bé a partir de mitjan segle es produeix un fort distanciament

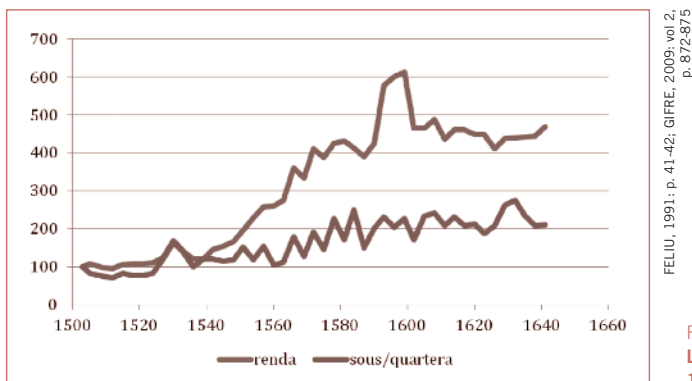

Figura 5.4. Evolució de la renda de Llagostera i del preu del blat (base 100), 1503-1641

entre la renda i els preus (cf. Figura 5.4). La renda creix molt per sobre dels preus, fet que en bona lògica és el resultat de l'expansió dels conreus i, en una proporció que no pot ser menystinguda, en una certa capacitat d'absorbir aquest creixement per part dels sectors perceptors de la renda de la terra, especialment els senyors delmadors. És bo de recordar els intents per evitar el frau en els pagaments proporcionals a la collita, en corts i a les cúries i l'Audiència i, també, de fer-se pagar de les terres recentment roturades el delme de novals.

2. LA FONT: UN LLIBRE DE VENDAS Y ALTRES TRANSLACIONS DE DOMINI

Per apropar-nos al moviment de drets de propietat sobre la terra, disposem d'un llibre de notes "*Vendas y altres translacions de domini y transportacions de la vila y terme de Llagostera en poder de ...*",¹⁶ on, de manera breu i sintètica, s'anoten els actes passats per la notaria de Llagostera. Segurament és obra d'un notari o escrivà que ha rebut l'encàrrec de recollir els actes que poden permetre al baró de Llagostera conèixer els canvis en la titularitat del domini útil de les terres de la senyoria. En primer lloc, hem de pensar en una manera de conèixer les transmissions del domini útil per poder percebre els censos que pesen sobre la terra, de manera directa, els que ha de percebre del domini útil per tota transacció: lluïsmes i foriscapis, i també el dret de deseixida de mas. Però com veurem per actuacions d'altres senyors directes, conèixer el mercat de terres també possibilitava al senyor directe intervenir en aquest mercat, al cap i a la fi disposava del dret de fadiga, que podia exercir si era coneixedor de la transacció, i podia, si no havia firmat per raó de senyoria, invalidar la transacció, recuperar el domini útil i incorporar-lo al directe.

En primer lloc, el senyor directe ha de percebre el lluïсме o foriscapi per qualsevol transacció del domini útil, que, tot i que figura en els *Costums de Girona* ser d'un terç del preu de la venda –en el que és pròpiament: terç, lluïсме i foriscapi–, s'acaba pagant, majoritàriament,

SENYORIA DIRECTA	NOMBRE D'ACTES	%
Baró de Llagostera	224	52,58
Baró de Llagostera i altres	5	1,17
Sense referència o per a qui es demostri	87	20,43
Beneficis de la catedral de Girona	47	11,03
Beneficis de la parròquia de Llagostera	31	7,28
Mas Vidal de Llobatera	5	1,17
Altres	17	3,99
Total	426	100,00

Taula 5.5. La senyoria directa de Llagostera, 1559-1599

a raó del 20% del preu.¹⁷ En el segle ^{xvi}, però, a molts llocs encara es pagava el terç sencer, com ho prova el privilegi que la vila de Blanes va obtenir de Gastó de Montcada, el 2 de gener de 1599, pel qual els veïns de la vila obtenien una rebaixa al 20%.¹⁸

El llibre sembla recollir de manera exclusiva actes del domini directe del baró de Llagostera i alguns altres (cf. Taula 5.5). En el 52,58% dels actes es determina que la senyoria correspon al baró de Llagostera, la meitat restant es divideix en altres senyories i en aquest imprecís 20,43% “per a qui es demostri” que es fa constar a l’hora d’escripturar l’acte, una manera utilitzada pels notaris per passar per alt les penes en què podien incórrer de no anotar la senyoria directa,¹⁹ que anaven des d’impedir l’ofici el 1520 a ser sancionat amb 25 ducats el 1599, en el que és una manera d’ocultar o d’ignorar la senyoria.²⁰ En el protocol notarial es deixa anotat el desconeixement de la senyoria, l’escrivà que cerca les transaccions de béns anota aquests actes de senyoria no demostrada per si poden interessar al baró de Llagostera. Per altra banda, que hi hagi altres actes de dominis directes diferents al del baró de Llagostera, es pot explicar per la possibilitat que siguin parcel·les o béns que formen part d’un mas tingut a senyoria directa del baró, en què els estadants del mas són homes propis i que en produir-se una transacció el senyor directe pot percebre el dret de deseixida de mas²¹, que ascendia al 10% del preu de la venda.²² El cobrament del dret de deseixida de mas volia ser un impediment a l’alienació de parcel·les del mas, en la lògica del senyor directe d’evitar-ne la desintegració. En tot cas, el senyor directe havia de lloar prèviament la venda. Amb la finalitat d’impedir la disgregació del mas, en un petit llibret del monestir de Sant Feliu de Guíxols, que també exercia la senyoria directa sobre una part del terme de Llagostera, escrit a començament del segle ^{xvii}, s’escriu el model de requeriment notarial a l’home propi que hagi alienat qualsevol peça de terra.

*“Requesta para quant un home propi separa alguna peça de terra del mas que té y poseheix
A notícia del molt reverent senyor abbat y convent del monestir de Sant Feliu de Guíxols és
novament previngut per vós en tal o vostres predecessós com a senyors útils del mas tal, terres,*

hono[r]s y possessions de aquell, situat o situades en lo terme, parròchia o vila de tal part, y en lo veynat tal, és estada alienada y ceparada de la gleba de dit mas tal peça o peças de terra situada en tal part, ab sos certs límits confrontada, la qual vuy posseheix en tal, de tal part, o na tala, lo que fer no podau sens ferma y consentiment del dit senyor abbat y convent, a cuya directa senyoria se té lo mas, y per dita peça de terra.

Y com sia interés de dit senyor abbat y convent que la dita peça o peças no sian separadas ni segregadas de la gleba de dit mas, per ço, y altrament, lo procurador del dit senyor abbat y convent ab los presents scrits vos requer a vós, en tal, posesor de dit mas, que la dita peça de terra torneu y agrageu a la gleba de dit mas tal, y de aquell no la cepareu sens ferma y consentiment de dit senyor abbat y convent, altrament protesta contra vós y béns vostres, y de tots danys y despeses, y de altres coses lícites y promeses de protestar, requerint ser-ne rellevat acte per vós senyor notari."²³

Si en aquest model el requeriment és al venedor, en un altre és al comprador que entra en possessió d'un domini útil sense que s'hagi efectuat el pagament del lluïsmo o foriscapi, on se'l requereix que el pagui, a pena d'haver de pagar doble.

"Requesta para demanar foriscapi a qualsevol persona que lo dega si entra en posesió sens demanar licència o compra sens licència de senyor

No ignorau vós en tal, pagès, sastre o mercader de tal part, que en los dias passats vos és estat venut un tros de terra, o una casa, o tal vinya, per en tal, la qual posesió és situada en tal part, dins los límits de tal terme, segons afronta a sol ixent ab tal, a mix dia, etc., a ponent, etc., a cers, etc. Y com sia ia entrat en posesió de dita propietat o peça de terra sens consentiment del il·lustre senyor abbat de tal part, a cuya directa senyoria dit ort o peça de terra se té, ni ajau pagat lo ters, lluïsmo o foriscapi a ell degut y pertanyent, y altres drets dominicals a ell tocant, los quals a ells salves. Lo procurador del dit senyor abbat tal, de tal part, ab los presents scrits vos requer que lo dit ters o foriscapi li pagueu y satisfassau, aguda rahó de la propietat de dit cens y del preu de dita compra, altrament protesta contra vós y vostra recusació y mora, y de foriscapi duplicat, y altres drets, si deguts seran per rahó de dita directa senyoria, y de tots danys y despeses, y de totes y sengles coses lícites y permeses de protestar, requerint a vós notari per vós ser-ne llevat acte fe donant."²⁴

Finalment, el senyor directe pot voler recuperar el domini útil, encara que ho haurà de fer a instàncies judicials, amb crida pública, en cas que el domini útil estigui vacant.

"De com se ha de unir la útil senyoria ab la directa

Magnífich senyor jutge ordinari de Sant Feliu, o de Palamós etc. et sic. En lo terme de tal part y en lo lloch anomenat tal hi ha una possessió de terra de tinensa de x afrontant a sol ixent ab x, a mix dia ab x, a ponent ab x, a cers ab x. La qual peça, o posesió o vinya se té a directe y alodial senyoria per lo il·lustre molt reverent senyor x y vuy no-s trova, ni-s mostra senyor útil y posesor de aquella o aquell y com per defecte de posesor entengue lo dit il·lustre y molt reverent senyor

tal, son legítim procurador y ecónomo, establir aquella peça perquè d'ella se puga aver y rebre a son temps los drets dominicals, ha instat se fes pública crida amonenstant a totes y qualsevol persones pretenint tenir dret en dita possessió de terra que dins lo termini ab dita pública crida proseguit exhibissen los actes y títols per los quals pretenguessen pertànyer-los y tenir-hi dret com en effecte per manament del honorable batlle del present lloch y terme és estada feta, y com dins lo temps prosigut ni fins así ningú age respost, ni-s sie mostrat senyor útil de dita peça de terra o peças, acusada contumàcia contra d'ells y per vostra mercè ademesa, demana, suplica y requer la útil senyoria de dita possessió de terra ésser per vostra mercè adjudicada, unida y consolidada a la directa, de tal manera que puga dit il·lustre senyor x establir aquella, o altrament fer-ne lo que a profit y utilitat del dit il·lustre senyor x convindrà, y per axò x se ofereix també dit procurador para més proveença de sa justícia y dret exhibir alguns actes y capbreus per que conste la directa senyoria de dita peça o possessió per ésser del dit il·lustre senyor x y també se ofer ministrat testimonis sobre la veritat. Los quals sian interrogats si la possessió de terra en la pretensió y en la dita crida designada y confrontada és aquella per aquella, y si és la mateixa que en los predits actes y capbreus exhibits o exhibidós està continuada y mencionada y axí y altrament cumpliment de justicia esser-li fet hi administrat lo ofici etc. Que licet etc. Altissimus etc. Brugarol etc."²⁵

Conèixer el mercat de terres era per als senyors directes una necessitat per aturar l'erosió de la renda. Hi havia hagut actuacions en corts que havien donat lloc a constitucions i actes de cort i en els tribunals de justícia, al final, però, qualsevol actuació havia de partir del coneixement del que passava i res millor per al baró de Llagostera que saber de primera mà el que havia succeït en el mercat de terres i això passava necessàriament per conèixer els actes de la notaria. Aquest ha estat l'origen del llibre de *"Vendas y altres translacions de domini y transportacions de la vila y terme de Llagostera en poder de ..."*, nosaltres, però, l'aprofitem per acostar-nos al mercat de la terra de Llagostera entre 1559 i 1599.

3. EL FUNCIONAMENT DEL MERCAT DE LA TERRA (1559-1599)

Entre 1559 i 1599 hem localitzat quatre-centes vint-i-sis actes: deu ajustaments de preu, set donacions, vint-i-nou establiments, deu permutes, una ratificació de venda, sis reduccions de censos, cinc renúncies, vint-i-quatre revendes –o revendes del bé venut a carta de gràcia–, trenta-cinc vendes del dret de lluir i quitar, trenta-quatre "vendes" a rabassa morta, noranta-vuit vendes a carta de gràcia i cent seixanta-set vendes perpètuas. És clar que no es distribueixen de la mateixa manera durant el període estudiat, el nombre d'actes, com veurem més endavant, és un signe de la conjuntura.

Pel que fa a la cessió del domini útil de la terra, hem comptat vint-i-nou establiments, sis reduccions de censos i cinc renúncies, en el que és una relació entre el domini directe i el domini útil de la terra. Els principals establiments són el baró de Llagostera, amb un total de

catorze, dins els murs de la vila, majoritàriament, i de petites parcel·les, sovint sòls o patis, hem de considerar per edificar casa, com passa també en els vuit establiments que fa el benefici de Sant Pere de Llagostera, tots a la costa o davallada, també al mateix indret, que és un dels punts de creixement de la vila de Llagostera, en trobem quatre més del benefici de la Clau; finalment, dos són del monestir de Sant Feliu de Guíxols i un del donzell Albertí. Per altra banda, el domini útil, al seu torn, fa un total de trenta-quatre sub-establiments de terra, en el que són “vendes” a rabassa morta, dels quals dos actes són amb vinya plantada i, com és habitual, per plantar vinya amb parcel·les de 3,55 vessanes de mitjana. Amb aquesta mostra, en què els sub-establiments superen els establiments efectuats pel domini directe, sembla avançar-se allò que serà habitual en el segle XVIII gironí: el protagonisme dels senyors útils i propietaris de mas²⁶ i, confirmant la hipòtesi de Pierre Vilar, la represa de l'activitat roturadora caiguda arran de la Pesta Negra.²⁷

Un total de cent seixanta-set actes giren entorn de les possibilitats que ofereix la venda a carta de gràcia, en el que suposa, a vegades, una cessió de terra amb penyora per diferir la venda, mentre en altres ocasions és simplement una acció per part del venedor, sovint apressat per deutes, per augmentar el preu de la venda tot fent cessió del dret de lluir i quitar a un tercer. La venda a carta de gràcia ofereix un ventall de possibilitats ampli al venedor, tant per aconseguir crèdit, amb la cessió del bé penyorat, com per augmentar el preu de la venda.²⁸ Tot és possible de ser venut a carta de gràcia: trobem des de mitja vessana de terra fins a dues-centes. I aquí fan també la seva aparició els masos: sis masos són venuts a carta de gràcia, concretament el mas Boix de Bruguera el 1563, el mas Morató i els seus masos aglevats l'any 1566, el mas Mondó de Vilavella el 1569, el mas Matas el 1574, els masos derruïts aglevats al mas Morell de Santa Seclina l'any 1578 i aquest mateix mas el 1584. Dos d'aquests masos en el període objecte de la recerca esdevenen vendes perpètues: el mas Mondó de Vilavella el 1574 i el mas Matas el 1583, una manera de retardar la venda perpètua, cinc anys en el primer cas i nou en el segon. En el cas contrari també trobem dos masos que són objecte de revenda, és a dir, de recuperació per part de qui havia fet la venda a carta de gràcia, el mas Vidal de Franciac i el mas Nadal de Ganix són revendicats el 1599, en el que és el cas contrari als altres dos masos venuts a perpetuïtat. Només en parcel·les de terra hem trobat actes de venda del dret de lluir i quitar.

Quant a la transferència plena del domini útil, hem localitzat cent vuitanta-quatre actes i una ratificació de la venda. A fi de fer-ho intel·ligible i per veure l'abast, ho recollim en la taula següent (cf. Taula 5.6). Fixem-nos en quins són aquests onze masos venuts a perpetuïtat: el mas Ribot de Penedes, derruït, i el mas Rotllan el 1559; el mas Pallisser i el mas Sureda, del veïnat de Cantallops, l'any 1560; els drets sobre el mas Maimó, derruït, en dos actes diferents el 1561; el mas Miró, derruït, el 1573; el mas Mondó de Vilavella l'any 1574; el mas Blanc del veïnat del Pi el 1575; el mas Rotllens l'any 1577; el mas Matas el 1583; i el mas Rotllan, derruït, el 1588. D'aquestes onze actes, en quatre es tracta de masos derruïts, el que no sabem per la documentació treballada és des de quan estan derruïts, ho han estat recentment o ho són de temps, vells masos rònecs medievals, que ara es venen per ser

BÉ TRANSFERIT	DONACIONS	PERMUTES	VENDES PERPÈTUES
Parcel·les	6	10	123
Patis, horts i solars			25
Cases			8
Masos	1		11
Total	7	10	167

Taula 5.6. Actes de transferència del domini útil, 1559-1599

VENEDORS	ACTES	%	COBRAT (EN LLIURES)	% COBRAT
Senyors útils i propietaris de mas	311	73,00	9.537,70	85,05
Senyors directes	34	7,98	28,00	0,25
Oficis	21	4,93	434,80	3,88
Preveres, com a laica i privada persona	15	3,52	443,55	3,95
Treballadors	12	2,82	248,00	2,21
Sense identificar la condició social	33	7,75	522,50	4,66
Total	426	100,00	11.214,55	100,00

Taula 5.7. Els venedors de drets sobre la terra, 1559-1599

posats en conreu? O, simplement és la desaparició del mas i l'aglevament de les terres a un altre que, d'aquesta manera, àmplia la seva superfície?

Fem un pas més i acostem-nos als que es desprenen de drets sobre la propietat (cf. Figura 5.7). En aquest concepte incloem també els que fan transferència del domini útil a través de l'establiment emfitèutic, en el que són possessors del domini directe –el baró de Llagostera, sobretot, amb setze actes–, en cap cas però el domini directe no és el principal proveïdor de terres a Llagostera –només figura en el 7,96% dels actes i amb un percentatge insignificant pel que fa a l'ingrés percebut per les entrades–, sinó que ho són els senyors útils i propietaris de mas, els quals figuren en el 73,07% dels actes en qualitat de venedors i, el que és més significatiu encara, en el 85,95% de les lliures pagades, o acordades pagar, per les transaccions. En total hem pogut identificar seixanta-cinc senyors útils i propietaris de masos. Probablement el percentatge sigui baix, tota vegada que no hem estat capaços d'identificar la condició dels que actuen en trenta-tres actes, alguns dels quals també poden ser senyors útils de masos.

Els que posen terra al mercat són els senyors útils i propietaris de mas, en el que suposa un procés de desintegració d'alguns masos, és clar, mentre d'altres masos els trobarem com a compradors. En tot cas, però, no sempre desprendre's d'una parcel·la de terra l'hem

– mas Adroer de Santa Seclina (masoveria)	– mas Gasconell	– mas Pedró (masoveria, fogatge 1553)
– mas Alou del Vilar/Vilanova	– mas Gotarra de l'Església	– mas Pegarau de Ganix
– mas Bareia de Penedes	– mas Granollers del Pi	– mas Piferrer de Sureda (masoveria, fogatge 1553; derruït 1566) i Batlle
– mas Bauler de les Boades	– mas Gros de Sant Llorenç	– mas Pijoan del Pi
– mas Berta de Penedes	– mas la Tiona (masoveria)	– mas Pintor
– mas Blanc del Pi	– mas Llambí de Panedes (reducció de tasca, 1561)	– mas Puig de Cabanyes
– mas Boada de les Boades	– mas Maiena (Mahena), (reducció de tasca, 1561)	– mas Puig de Ganix
– mas Bofill de Freixeneda	– mas Maimó, derruït, 1561	– mas Raurich de Ganix
– mas Boix de Bruguera (venda a carta de gràcia, 1563; ajustament de preu, 1571)	– mas Martí de Sureda	– mas Ribot de Panedes, derruït, 1559
– mas Bonet del Vilar	– mas Mates del veïnat de Mata	– mas Rissech de Lloreda
– mas Coll de l'església de Llagostera	– mas Mateu de St Llorenç	– mas Roig de Ganix
– mas Coll de les Boades	– mas Miró, derruït, venut el 1573	– mas Roira de Mata
– mas Collell de l'Església	– mas Mondó de Vilabella	– mas Rollens
– mas Companyó de Santa Seclina	– mas Moner, Escarp, Ferrer i Joan de Santa Seclina, units, derruïts, 1578	– mas Rotllan (masoveria, fogatge 1553, venut el 1563, derruït)
– mas Cornellà	– mas Moner de Ridaura	– mas Roura de Ganix
– mas Creixell (masoveria, fogatge 1553)	– mas Morató amb masos agregats (venut el 1566)	– mas Salvador
– mas Dalmau de Montagut	– mas Morell de Santa Seclina	– mas Saguera de Panedes (reducció de tasca, 1561)
– mas Darder	– mas Nadal de Ganix (masoveria, fogatge 1553)	– mas Saura
– mas Deig	– mas Nicolau	– mas Tarré de Fonalleres
– mas Domènech de Salelles	– mas Noguera	– mas Vallmanya del Pi
– mas Esteve del Pi	– mas Oliver de Ganix	– mas Vendrell de Llobatera (masoveria, fogatge 1553)
– mas Feliu	– mas Oller de Carbonera	– mas Viader, derruït, 1566, se n'estableixen terres
– mas Ferran, derruït, 1566	– mas Pagès, derruït 1565 (se n'estableixen terres)	– mas Vidal de Ganix
– mas Ferrer de Panedes	– mas Pallisser i Sureda de Cantallops (reducció de tasca de les terres incultes, 1561)	– mas Vidal de Llobatera
– mas Figueras de Santa Seclina	– mas Parera del Vilar	– mas Vingut del Vilar
– mas Flota		– mas Xifre de Vilabella
– mas Fonalleres		– torre de Salelles
– mas Galí (masoveria, fogatge 1553)		

Taula 5.8. Els masos de Llagostera, 1553-1599

d'assimilar a una situació de dificultat del mas venedor, sobretot quan les parcel·les són terres allunyades del mas o poc productives, més encara si es tracta de vendes a carta de gràcia, pot ser una estratègia per fixar mà d'obra flotant que podrà ser ocupada en els masos en els moments de màxima intensitat de l'activitat agrícola. Més endavant veurem, però, qui són els compradors. D'aquests, en trenta-quatre actes podríem considerar que estem davant vendes forçades, aquelles en les quals les vendes van a càrrec de vídues –vint-i-vuit actes– i marmessors testamentaris –sis actes–; en total, però, suposen només el 10,40% del total dels actes analitzats. Hem de considerar, però, que si són seixanta-cinc els senyors útils i propietaris de mas que posen terres a la venda, en el que deu ser la pràctica totalitat dels masos de Llagostera (cf. Taula 5.8 i Figura 5.9),²⁹ hem de convenir que desprendre's de terra era un fet habitual en la conjuntura analitzada. I, entre aquests, el que trobem més

AMLLA, fons Ajuntament de Llagostera. Autor: Foto Kim, reg. 1126

Figura 5.9. Can Nadal de Ganix

vegades acudint al notari per signar un acte de venda, i això ho fa en vint ocasions, i en una fa un establiment, és el donzell Pere d'Albertí. Jaume Mondó, senyor útil i propietari del mas Mondó, el segueix amb divuit actes, en aquest cas ja hem vist que acabarà amb la venda perpètua del mas. Per altra banda, no ha de sorprendre a ningú que el col·lectiu d'artesans i treballadors –hem agrupat en aquest epígraf jornalers, bracers i traginers– no passi del 7% dels actes i només el 4,38% del percebut de les vendes, en tot cas la seva presència al mercat l'hauréem de trobar entre els compradors.

És en la part dels compradors on veurem alguns canvis significatius. D'entrada, la desaparició dels senyors directes, però, sobretot, desapareix el domini aclaparador dels senyors útils i propietaris de mas que veïem entre els venedors: només en cent disset actes apareixen com a compradors, quan ho fan en tres-cents dotze actes com a venedors. És clar, també, que hem de dir que són els que acaparen la terra i pràcticament són els únics que poden posar terra al mercat. Per altra banda, és el col·lectiu d'artesans i gent d'ofici els que compren terra, com també ho fan els treballadors en un percentatge significatiu, que demostra la pressió sobre la terra que es viu en aquesta segona part del segle XVI i del qual Llagostera és un bon exemple. Els preveres, com a laica i privada persona, també els trobem en qualitat de compradors més que no pas com a venedors, en el que suposa, a vegades, una continuïtat del mas familiar. En l'apartat d'altres hem considerat un notari, un mercader i un resident a Girona, persones alienes a la comunitat de Llagostera. Malauradament el percentatge dels que no hem pogut identificar-ne la condició social és molt elevada, si bé en aquest cas podem considerar que majoritàriament

DATA	COMPRA	MAS	COMPRADOR	PREU (EN LLIURES)
1559.01.13	Perpètua	Ribot (Panedes), derruït	Bartomeu Pla, habitant al mas Adroer, de Panedes	13,20
1559.02.25	Perpètua	Rotllan (Llagostera)	Gaspar Planells, sabater de Girona	
1560.12.28	Perpètua	Pellisser (Llagostera)	B. Mateu, del mas Mateu de Cabanyes	
1560.12.28	Perpètua	Sureda (Cantallops)	B. Mateu, del mas Mateu de Cabanyes	12,00
1563.01.10	Carta de gràcia	Boix (Bruguera)	Jaume Alou, del mas Alou del Vilar	110,00
1566.09.08	Carta de gràcia	Morató	Pere Caladell i Llambí, de St. Feliu de Guíxols	116,00
1569.04.01	Carta de gràcia	Mondó (Vilavella)	Antic Galceran, de Mata	282,00
1573.08.09	Perpètua	Miró, derruït	Gaspar Xifre, del mas Xifre de Vilavella	40,00
1574.05.01	Carta de gràcia	Matas	Pere Mestre, de Mata	100,00
1574.09.25	Perpètua	Mondó (Vilavella)	Antic Galceran, de Mata	280,30
1575.09.25	Perpètua	Blanc del Pi	Antic Esteva, del mas Esteva del Pi	65,00
1577.08.11	Perpètua	Rollens (Llagostera)	Roc Vallmajó, de Juià	100,00
1583.08.11	Perpètua	Matas	Pere Mestre, de Mata	380,00
1584.09.12	Carta de gràcia	Morell (Santa Seclina)	Damià Morell, de Sta Seclina	70,00
1588.02.13	Perpètua	Rotllan, derruït	Antic Esteva, del mas Esteva del Pi	135,00

Taula 5.10. Les compraves de masos, 1559-1588

són recents establerts a Llagostera, o de les poblacions veïnes, en algun cas també es pot considerar, pel nom, com a cabaler dels masos del lloc, no havent-ho anotat l'escrivà, però, hem preferit deixar-ho agrupat en aquest epígraf. Majoritàriament es tracta de població amb poca terra o nul·la, més a prop dels jornalers i artesans que dels propietaris de mas, o potser els hàgim d'assimilar a meners o menestrals, petits propietaris de terra amb una superfície de terra insuficient per cobrir les seves necessitats, cosa que fa que hagin de complementar els ingressos de la "seva" terra amb altres treballs que els possibiliten la compra de terres.

Tal com es posa d'evidència amb la següent taula, els senyors útils i propietaris de mas participen en el mercat de la terra més en qualitat de venedors que no pas de compradors (cf. Taula 5.10). I, també, el que és evident és que són els que més poden pagar per la terra: representen el 27,27% dels actes, però el 36,68% del pagat en el mercat de la terra de Llagostera. És un mercat que dona entrada als sectors amb menys terra, però també hem de considerar la possibilitat que els senyors útils i propietaris de mas siguin més selectius en les compres de terra. Compren les grans extensions i, sobretot, compren els masos.

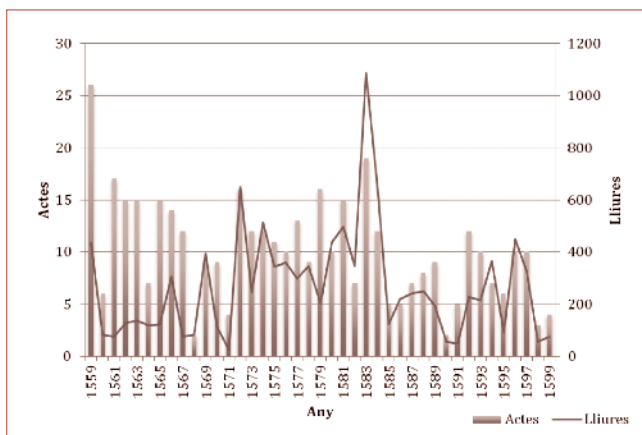

Figura 5.11. Nombre d'actes de compravenda i valor de les transaccions, 1559-1599

4. DINÀMICA DEL MERCAT, SIGNE DE LA CONJUNTURA

El nombre d'actes varia en tots els anys del període. Les dinàmiques familiars i patrimonials pageses són diverses i diverses són les seves actuacions en el mercat de terres. Superposant el nombre de vendes i el valor en lliures del pagat en el mercat, ho veiem d'una manera més precisa (cf. Figura 5.12). Aquest fet permet plantejar una correlació gairebé idèntica entre actes i valor monetari, excepte per al període inicial de 1559 a 1567, en la resta del període clarament les puntes dels actes es corresponen amb les puntes del valor monetari. I, és clar, les puntes s'observen més altes en el valor monetari quan apareixen les compravendes de masos. La discrepància en el període inicial prové del fet que els contractes d'establiment es troben en aquests anys i només impliquen una petita o nul·la entrada monetària que poques vegades s'anota en el document, prova evident del poc import. El moment àlgid del mercat de Llagostera arriba entre 1572 i 1583, on hi ha coincidència de les dues variables: actes i valor monetari. A partir de 1583, però, comença una forta davallada que arriba fins a final de segle. L'atonía del mercat de drets és evident. I aquest fet es correspon amb el moment que el preu del blat és més alt.

Com que els que posen terra al mercat són els senyors útils i propietaris de mas i que els compradors són petits pagesos o menestrals, de 1583 a 1599 s'hi conjuguen dos fets: els senyors útils i propietaris de mas no posen terra a la venda perquè poden beneficiar-se de la pujada dels preus, i els compradors, sobretot la gent d'ofici, disposa de menys capital per invertir en la compra de terres ja que ha de fer front a la pujada del preu del blat. D'alguna manera en aquesta etapa final del segle, quan la renda feudal segueix encara a l'alça i ho fa a un ritme superior al del preu del blat, els senyors útils i propietaris de mas poden obtenir de la renda de la terra el màxim de guanys del segle, raó per la qual s'abstenen, a menys que ho necessitin imperiosament, de posar terra al mercat.

VENDES PERPÈTUES	VENDES A CARTA DE GRÀCIA	VENDES DEL DRET DE LLUIR I QUITAR	VENDES A RABASSA
Compravendes per 10 lliures			
1,5 v. bosc (1573)	1 v. conreu (1592)	4 v. conreu (1587)	4 v. bosc (1581)
3,5 v. conreu-bosc (1585)	1 v. conreu (1564)	11 v. conreu (1593)	
4 v. conreu (1589, 1589)	2 v. conreu (1563)		
10 v. conreu (1589)	Una peça terra campà (1591)		
0,25 v. d'hort (1589)	0,5 v. d'hort (1596)		
Un pati (1574)			
Compravendes per 20 lliures			
2,5 v. conreu (1576)	1 v. conreu (1593)	5 v. conreu (1576)	14 v. (1592)
4 v. vinya-bosc (1597)	4 v. conreu (1578)	Camp (1566)	
4 v. bosc (1580)	5 v. conreu (1559, 1595)		
5 v. conreu (1588)	6 v. bosc (1596)		
5 v. bosc (1588, 1588)	8 v. (1564)		
10 v. bosc (1595)			
200 v. bosc (1572)			
Hort (1599)			

Taula 5.12. **Compravendes per 10 i per 20 lliures, 1559-1599**

5. EL PREU DE LA TERRA

És clar que el preu que figura escripturat pot ser objecte d'ocultació, més encara quan del preu en depenia la quantitat a pagar pel lluïsmo o pel dret de deseixida de mas. Tot i aquest condicionant, que pot matisar algunes de les afirmacions que es faran, l'enorme diversitat de preus, i fins podem parlar de disparitat sobre parcel·les de les mateixes característiques, fa suposar que el preu acordat obeeix als diferents condicionants entorn dels actors que intervenen en l'acte de venda: cal tenir en compte la situació del venedor en un primer terme, segons quin sigui el seu grau d'endeutament i de la necessitat de vendre; però també s'ha de tenir en compte la situació i, sobretot, la condició i la relació del comprador vers el venedor: és un veí de la terra que aprofita les necessitats del venedor per ampliar la seva parcel·la o possessió, és un familiar i en el preu de la venda s'inclou una demostració de solidaritat i fins i tot de reciprocitat o és un estrany, fins i tot aliè a la parròquia. Són aquestes condicions les que hem de tenir en compte per poder entendre la disparitat de preus, que és més que evident.

Fixem-nos en què es pot comprar per 10 lliures i també per 20 lliures. En la taula dels actes pels quals es paguen 10 lliures (cf. Taula 5.12), hi ha diferències significatives: en les vendes perpèctues es paga la mateixa quantitat per parcel·les que poden doblar la seva superfície, en les vendes a carta de gràcia la diferència és més significativa, encara que en aquesta modalitat es pot arribar a compensar pels ajustaments de preu i per la venda del dret de lluir i quitar que donaria el preu exacte de la transacció. En el cas de les compravendes en què es pacta el preu de 20 lliures, la superfície es pot arribar a multiplicar per cinquanta en terres de bosc. Sens dubte, la disparitat és ben manifesta.

La taula és prou explícita de la diversitat i la dispersió de preus en què es poden pactar les transaccions dels drets sobre terres i béns en un mercat pagès. Són diversos els autors que han intentat buscar-hi explicacions al marge de les explicacions de la teoria econòmica clàssica.³⁰ Aquí no hi ha un preu resultat de la lliure concurrència d'oferta i demanda, en tot cas el que podem apreciar, com exemplificarem més endavant en el cas de la desintegració del mas Vendrell, és un mercat de vendes forçades en el qual el preu es fixa amb paràmetres diferents. És en el marc de la societat pagesa, segons pautes de conducta acceptades pels seus integrants, que es fixa un preu just segons les condicions dels que actuen en el mercat. És la comunitat pagesa la que fixa el preu, no pas el mercat. El mercat és una conseqüència d'aquesta economia moral de la comunitat.³¹

6. LA DINÀMICA DEL MERCAT DE TERRES

A fi d'il·lustrar les dinàmiques del mercat de terres ens fixarem en dos casos ben diferenciats: el del creixement a partir del mercat i l'estabilitat en el període que hem analitzat, és el cas del patrimoni Llambí de Penedes, i un cas invers, la desintegració del mas Vendrell just en l'etapa en què acaba la sèrie que ens ha servit de laboratori de proves: en començar el segle XVIII el mas Vendrell, que ha hagut de fer front a diferents problemes d'endeutament amb la venda de parcel·les a carta de gràcia, acaba per vendre a perpetuïtat el mas i les terres immediates. No sabem com acaba la història d'aquest patrimoni, de fet desapareix de la documentació, sabem, però, que el procés de desintegració del mas s'accentua en els moments de creixement dels preus del blat: tot i el creixement de la renda, aquest mas no ha pogut fer front als problemes d'endeutament acumulats en una conjuntura alcista de preus agraris.

De la compra a l'estabilitat i el creixement: el mas Llambí de Penedes

A la mostra de 1559-1599 només trobem quatre actuacions de la família Llambí (cf. Figura 5.13). El 1562 Benet Llambí fa dues vendes: de vuit vessanes de terra del mas Cornellà i d'una sureda, el 1565 porta a terme una permuta de terres. Totes les terres són a domini directe del monestir de Sant Feliu de Guíxols. No el trobem en aquest període en cap acte de compra. Hi trobem Roc Vilallonga, gendre, el 1597 en una compra a carta de gràcia d'una vessana de terra.

Figura 5.13. Can Llabí de Panedes

Sortosament s'ha conservat l'arxiu patrimonial de la família Llabí i a l'inventari apareixen uns quants actes que no figuren en la mostra treballada, potser perquè la senyoria directa recau en el monestir de Sant Feliu de Guíxols? El 1561 Benet Llabí permuta amb Narcís Vidal de Llobatera una parcel·la de terra que limitava amb terres pròpies.³² A partir de 1584, ja mort Benet Llabí, actua Roc Vilallonga, qui s'havia casat amb l'hereva del mas Llabí, Gueraua Llabí,³³ a qui trobem lluint censals i entrant en possessió d'una peça de terra³⁴ el 1590 i comprant-ne una altra,³⁵ el 1597 en compra una altra.³⁶ Ja sabem que en la mostra treballada no hi havia tots els actes, no sembla, però, que aquests que s'hi poden afegir vinguessin a canviar excessivament la imatge donada.

El que ens interessa és assenyalar com el patrimoni Llabí no participa directament d'aquest mercat de terres, només ho fa quan hi ha una possibilitat, una permuta per veïnatge o l'adquisició de poques vessanes de terra. Els actes conservats a l'arxiu, i els que figuren en regesta en el llibre mestre de 1772,³⁷ fan referència a actes relacionats amb el mercat del crèdit censal i, sobretot, als referits estrictament a l'àmbit de la família: matrimoni i herència. Fixem-nos en què consistia el patrimoni Llabí.

El 19 de març de 1561³⁸ Benet Llabí, senyor útil i propietari del mas Llabí de Panedes, capbreva a favor de l'abat de Sant Feliu de Guíxols les possessions que té per aquest, en tant que home propi del monestir, i també reconeix les terres que té per altres senyors en aplicació

del *ius baroniae*. Pel mas Llambí reconeix la seva condició d'home propi, soliu i afocat del monestir de Sant Feliu de Guíxols, i diferents possessions que, en total, sumen cinc-cents trenta-vuit vessanes:³⁹ setanta-una vessanes de terra de conreu o conreable i quatre-centes seixanta-set vessanes de terra de bruguera o de bosc. Per les terres reconeix estar obligat al pagament de delme i tasca, i a un cens per Nadal de 16 sous, i 2 sous encara per la reducció dels mals usos a pagar cada 21 d'abril; set parells d'ous per sant Miquel del mes de setembre, per Sant Pere i Sant Feliu: mitja quartera de forment i, per Nadal, tres gallines. Reconeix que el monestir té l'empriu de prendre llenya al seu bosc a les Costes de Panedes, tant pel forn del monestir, com per l'empriu del monestir, i això és per reducció de les joves, cavades, veremades i perna de porc a què estava obligat al monestir, i per l'obligació que tenia de tenir condreta la tina del monestir, i per raó del que era obligat d'aportar el delme a la tina. Se n'exceptua que no puguin tallar suros "paladissos".⁴⁰ També fa al monestir delme de carnalatge, delme dels raïms d'arbres, però no té obligació de prestar tasca dels raïms. Finalment, diu estar obligat al pagament de terços, lluïsmes i foriscapis.

Reconeix tenir pel baró de Llagostera, i per això el monestir en té l'eixida de mas, setanta-set vessanes,⁴¹ de les quals quaranta són de bosc, dotze de bruguera i vint-i-cinc de conreu. Aquestes peces li pertanyen per compra del mas Riba⁴² feta per Martí Llambí, el seu pare, a Joan Riba de la vall de Sant Feliu de Guíxols el 5 de març de 1500. Ho va heretar del pare en l'acte d'heretament del 5 de febrer de 1528. I de la compra dels masos Font,⁴³ a l'encant públic, i Pou⁴⁴ efectuada el 12 agost de 1532. El mas Cornellà, antigament nomenat mas Pere Pou, va ser establert el 7 de desembre de 1441 pel monestir de Sant Feliu de Guíxols.⁴⁵ En total, el patrimoni Llambí, reconegut en el capbreu de 1561, està format de 615 vessanes, 96 de conreu i 519 de bruguera, bruguerosa i bosc. El 14 d'abril de 1562⁴⁶ l'abat de Sant Feliu de Guíxols redueix a Benet Llambí la tasca: "*fuit reducta ad duos partitores frumenti boni et receptabilis solvendo pro qualibet versana terrae toties quoties seminata fuerit et non aliis*".⁴⁷ Així com foren reduïdes també les joves i les veremades a tres partions de forment.⁴⁸ Sens dubte que el patrimoni Llambí no intervingui en el mercat de terres dels anys 1559-1599 s'explica per estar format i ben format. Les sis-centes quinze vessanes li permetien uns ingressos que el feien situar en l'elit de la societat pagesa llagosterenca. L'interès del patrimoni en aquests anys no està a incorporar noves terres, sinó consolidar-lo, fet que volia dir reduir censos per una banda, i lluir censals⁴⁹ per l'altra, alhora que centrar-se en la contractació matrimonial a l'espera que sorgissin noves oportunitats de compra.

La contractació matrimonial tradueix clarament la dinàmica ascendent d'aquest patrimoni: en la generació de 1584-1597, es reben dots per 200 lliures i se'n paguen per 100 i 190, a la següent, de 1611 a 1626, es paguen dots per 400 lliures. Doblar els dots pagats en una generació no és cosa fàcil, però demostra de manera fefahent la puixança del patrimoni Llambí que el situava, pel que fa als dots, en la part alta dels dots gironins del sector de senyors útils i propietaris de mas en el període 1610-1620.⁵⁰ En tot cas, aquesta serà la base a partir de la qual el patrimoni arribarà a quotes importants de notorietat social, sempre entroncant amb sectors de la pagesia de mas de les poblacions properes i que a la darrerria del segle XVIII dotaran en més de mil lliures i fins en dues mil (cf. Figura 5.1 *supra*).

L'oportunitat de compra arribaria el 1604 amb la compra a carta de gràcia de trenta vessanes del mas Ribot, que afronta amb terres del mas Llambí, per 150 lliures a Pau Ferrer, senyor útil i propietari dels masos Ferrer, Reixach i Ribot del veïnat de Panedes.⁵¹ A aquesta compra se n'hi ha d'afegir una altra, també a carta de gràcia, de vint-i-cinc vessanes de conreu, bosc, erm i suros plantats, terres del mas Reixach, del mateix propietari del mas Ribot, el 30 d'agost de 1605, que també afronten amb terres del mas Llambí per 100 lliures.⁵² En aquesta compra Roc Vilallonga, àlies Llambí, s'encarrega de diferents censals que pesaven sobre el mas del venedor. Senyors útils de masos adquireixen terres i masos de senyors útils de masos. Que no apareguin en el llistat de compradors de 1559-1599, no vol dir que no puguin fer-ho. El patrimoni que va endavant i prospera ho fa perquè d'altres passen per una mala situació. Uns saben esperar la millor oportunitat, com els Llambí, altres, com veurem en els Vendrell, han de vendre.

De l'endeutament a la desintegració del mas: el mas Vendrell (1593-1606)

Antoni Vendrell, "*colonus, dominus utilis et proprietariis mansi Vendrell, terrarum, honorum et possessionum eiusdem vicinatus de Llobatera*",⁵³ es veurà obligat a posar a la venda entre 1593 i 1606 una superfície que, pel cap baix, ja que hi ha algunes parcel·les boscoses de les quals no es dóna la superfície, de tres-centes cinquanta-cinc vessanes. La problemàtica del patrimoni Vendrell la trobem anotada en més d'un acte: "*pro subveniendis aliquibus necessitatibus nostris*",⁵⁴ que vol dir fer front a les pensions de censals, el capital dels quals és sovint encarregat en l'acte de transmissió del bé.⁵⁵ L'endeutament obliga Antoni Vendrell a vendre. Però no ho fa de cop, sinó parcel·la a parcel·la. En total hem pogut comptar vint-i-nou actes d'alienació de peces de terra del mas entre 1593 i 1606.⁵⁶ L'estratègia defensiva d'Antoni Vendrell consisteix a vendre a carta de gràcia, una manera d'obtenir liquiditat per afrontar el pagament de pensions de censal, i diferir al màxim la venda perpètua. N'hi ha prou de fer un simple recompte dels actes per presentar l'estratègia: dels vint-i-nou actes, sis són vendes perpètues, d'un total de vint-i-nou vessanes i mitja i una sureda, de la qual no es dóna la superfície, i vint-i-tres són vendes a carta de gràcia.

La venda a carta de gràcia no deixa de ser un empenyorament. El bé venut a carta de gràcia podrà ser recuperat pagant el preu i les millores si n'hi ha hagut. La problemàtica del patrimoni Vendrell no s'atura amb la venda a carta de gràcia i utilitza les possibilitats que dóna aquesta figura jurídica, ja que ven el dret de lliur i quitar, és a dir, la possibilitat de fer-ho el comprador, d'esdevenir perpètua a un tercer, de manera que ha perdut la possibilitat de recuperar la cosa empenyorada, però en canvi, en intervenir un tercer obté un altre ingrés. Fixem-nos en un exemple. El 4 de març de 1599 Antoni Vendrell ven quatre vessanes de terra al Pla de Benaula a carta de gràcia a Tomàs Vidal de Llobatera per 85 lliures, en el que és una bona venda. L'any següent, el 23 d'octubre de 1600, ven el dret de lliur i quitar aquesta peça de terra a Sebastià Bofill per 120 lliures. Antoni Vendrell ha venut quatre vessanes de terra per 205 lliures. Entre una venda i l'altra, sabem que Tomàs Vidal fa donació d'aquesta peça de terra al seu germà Sebastià Vidal, el qual contractà matrimoni amb Gueraua Bofill, filla de Sebastià Bofill (cf. Figura 5.14). No sabem

AMLLA, fons Ajuntament de Liagostera. Autor: Foto Kim, reg. 1126

Figura 5.14. Can Bufí, l'antic mas Bofill

el desenllaç d'aquesta propietat, sí que sabem que Antoni Vendrell ha perdut tots els drets sobre aquesta parcel·la de terra.

No sempre figura el preu realment pagat en l'escriptura notarial, sovint després de la venda a carta de gràcia hi ha un ajustament de preu. És significatiu que en una acta de venda a carta de gràcia el 1604 de cent vessanes d'un bosc⁵⁷ situat a Santa Seclina pactat en 44 lliures que, en l'ajustament de preu, el comprador Tomàs Vidal de Llobatera s'asseguri el diner esmerçat:

"dit Vendrell no puga quita[r] dita peça de terra que no li do tot lo preu que té sobre dita pesa de terra, que no li pach totes las dos-centas y quinze lliuras té sobre dita peça de terra ab tres actes, juntament ab lo foriscapi y salaris de actes amostrarà aver pagat".

A l'estratègia d'Antoni Vendrell respon la de Tomàs Vidal de Llobatera: augmenta el pagat per la parcel·la, en el que suposa reduir la capacitat per recuperar-la del venedor i amb actes notariais. I encara afegeix la reserva expressa del dret de fadiga, *"y que dit Vidal puga fer pendre jurament als compradors lo preu si serà conforme li serà inscrit"*. Tot i aquesta

AMLLA, fons Ajuntament de Llagostera. Autor: Foto Kim, reg. 1184

Figura 5.15. Can Vidal de Llobatera

estratègia de diferir la venda, el 5 d'agost de 1605 Antoni Vendrell es veu obligat a vendre el mas Vendrell i la quintana, en total deu vessanes de terra, a Tomàs Vidal de Llobatera per 60 lliures.⁵⁸ Com havia estat la seva estratègia en les altres vendes, també serà una venda a carta de gràcia diferida. El 5 d'octubre de 1605 fa un ajustament de preu amb el mateix Tomàs Vidal per 70 lliures.⁵⁹ L'11 d'agost de 1606 ven el dret de lluir i quitar a Miquel Anglada àlies Bonet, "*cultor*" del veïnat de Negallops de la Bisbal, per 44 lliures.⁶⁰ El mas Vendrell ha deixat de ser d'Antoni Vendrell.

Els compradors de drets de propietat sobre el mas Vendrell són nou pagesos de Caldes i Llagostera, d'entre els quals destaquen, pel muntant pagat, Tomàs Vidal de Llobatera, senyor útil del mas Vidal de Llobatera –482 lliures– (cf. Figura 5.15), Jaume Companyó, pagès –o "*cultor*"– de Santa Seclina i batlle de Caldes de Malavella en el trienni de 1605 –369 lliures–, i Sebastià Bofill, senyor útil del mas Bofill –286 lliures. Els senyors útils i propietaris de terres són, clarament, els principals dinamitzadors del mercat de la terra de Llagostera: són els principals venedors, sense arribar a Antoni Vendrell, i també poden ser, encara que en menor mesura, els compradors, encara que majoritaris, ja no de manera exclusiva.

7. CONCLUSIONS

El dinamisme del mercat de drets sobre la terra és una realitat. Tot i el predomini dels masos i la pràctica hereditària –la institució de l'hereu– i patrimonial –les clàusules testamentàries que dificulten i posen traves a les vendes de terres del mas– que evita la disgregació dels masos, a Llagostera hi ha un actiu mercat de la terra i aquest mercat és obra, principalment, de senyors útils i propietaris de masos: són ells els que posen terra al mercat, amb un domini directe que és poc menys que testimonial; i també són ells els que copen els masos i les majors superfícies. Amb tot, però, l'anàlisi dels compradors ofereix un ventall molt més ampli, ja no són només els senyors útils i propietaris de masos els que monopolitzen la compra de terres, sinó que, encara que sobretot sigui en parcel·les, intervé en la transacció de parcel·les un sector important de jornalers i petits propietaris, i també gent d'ofici, artesans i oficis rurals.

L'oferta de terra a la Llagostera de la segona meitat del segle ^{xvi} és elevada. Hi ha molta terra per treballar, terra erma, inculta i boscosa, la propietat de la qual està en mans de senyors directes, molt pocs, el baró de Llagostera, el monestir de Sant Feliu de Guíxols i alguns beneficis de Llagostera, de Tordera o de la seu de Girona, i, sobretot, de senyors útils i propietaris de masos. Els primers posen terres en el mercat a través de la figura de l'establiment emfitèutic en què posen en conreu terres poc productives, els altres ho fan a través d'una àmplia varietat d'actes jurídics en funció de quina sigui la possibilitat o la necessitat del patrimoni: subestabliments de terres ermes i boscoses, majoritàriament per plantar vinya, en el que és una pràctica mediterrània generalitzada, que suposa fixar una mà d'obra al voltant del mas; vendes a carta de gràcia, empesos com estan per la pressió censal, amb la finalitat de dilatar al màxim la desposseïció de terres i, finalment, la venda perpètua, a veïns o familiars que poden haver acudit a la crida efectuada per fer front a problemes de liquiditat en una situació on les reciprocitats i les solidaritats poden ser conseqüència de necessitats derivades del cicle de vida o de simples contingències familiars i patrimonials. El mas Vendrell és il·lustratiu d'aquesta situació.

No estem en situació d'arribar a models extrapolables sobre els comportaments dels actors en el mercat de terres. Tot i amb això, el que podem assegurar és que durant el cicle de creixement del preu del blat, l'entrada de terra al mercat segueix clarament la corba dels preus fins un moment, però, que arriba en el darrer decenni del segle ^{xvi} quan els preus assoleixen els seus màxims i sembla que hi ha una retracció de la terra posada al mercat o, potser, que els que poden entrar-hi i tenen disponibilitat prefereixen centrar-se en l'explotació dels masos o, per altra banda, que els que han anat pressionant per entrar-hi, petits pagesos, jornalers i artesans, necessitin disposar dels ingressos per destinar-los a fer front a l'alça dels preus. En termes de conjuntura, el mercat de la terra de Llagostera sembla avançar-se en un decenni a la caiguda de la renda.

En terra de masos, s'ha demostrat que en el cas de Llagostera hi ha una dinàmica marcada per una oferta forçada de terra, la que prové dels masos endeutats, i la dels que aprofiten la situació de la pressió demogràfica per posar en explotació terres marginals del mas, ja

sigui per la via del subestabliment a rabassa morta o la de la venda a carta a gràcia. Els primers vénen exemplificats en el mas Vendrell. N'hi ha uns altres, però, que es troben a l'expectativa, com el mas Llambí. Finalment, però, les ganes de terra i la disponibilitat de capital les trobem en el sector demandant de terra: petits pagesos, joves cabalers de masos i gent d'ofici. Sembla, per aquest darrer quart del segle XVI, que aquesta pressió ha activat el mercat de la terra de petites parcel·les. El mercat de masos, però, té una altra demanda, centrada en els senyors útils i propietaris de masos que amplien per aplevament el patrimoni inicial i, en pocs casos, externa i aliena a la comunitat de Llagostera. En tot cas, en un percentatge molt elevat, els actors d'aquest mercat són pagesos.

NOTES

- 1 Aquest treball s'inscriu dins el projecte de recerca HAR2011-25077: *Processos d'empobriment i d'enriquiment en les societats rurals. Una via d'anàlisi de les dinàmiques socials en la història*.
- 2 POLANYI, 2006.
- 3 AYMARD, 1993.
- 4 En una recent síntesi que reivindica el paper actiu de la pagesia a la societat medieval, el crèdit i el mercat de la terra no apareixen per a res, fet que és evidenciat tant en el capítol que dedica al mercat –cap. 10, que porta el títol: “Una economia de mercat medieval?” on comença amb la frase: “Els mercats no han estat mai de moda entre els historiadors de l'Edat Mitjana”– i reprèn el tema a les conclusions, cf. ARNOUX, 2012: p. 257 i 348. Deixa de banda treballs significatius, cf. FELLER-WICKHAM, 2005; sobretot els d'època moderna.
- 5 LEVI, 1990 i 1995; PRODI, 2009.
- 6 FERRER, 1983; TELLO, 1986 i 1994.
- 7 TO, 2005a i 2005b.
- 8 SERRA, 1988: p. 308-400.
- 9 GIFRE, 1999 i 2012.
- 10 IGLÉSIES, 1981: p. 498-499.
- 11 MALLORQUÍ, 2010a: p. 103 i 105.
- 12 MALLORQUÍ, 2011b: p. 361.
- 13 VILAR, 1964-1987: vol. 3, p. 150.
- 14 NADAL-GIRALT, 1960: p. 61.
- 15 Localitzem en aquests anys Domenjó Sastre, Domenjó Benaudi o Domingo Naudi, Bernat Refrangles, mestre de cases –sis actes de compra de 1572 a 1589–, Pere Roser, mestre de cases –el trobem en sis actes entre 1575 i 1582, en quatre dels quals comprant a Francesc Laporta, també francès–, Bernat Pagès, serrador –1565, 1574 i 1575–, Pere Tiner o Tinet –1584 en dos actes de compra de vinya al més donant–, Guillem Barrera, sastre –1577, 1587–, i Joan Sicar –1579, dues compres de solars.
- 16 AHG, Notarial, Caldes i Llagostera, vol. 389bis.
- 17 GIFRE, 2011: p. 180-186.
- 18 “Item, supplicam a vostra il·lustríssima sia de son servey consedir e perpetuament establir a dita universitat de dita vila y terma de Blanes y singulars de aquella, presents, absents y sdevenidors, perpetuament, que no obstant que fins así hajan acostumat pagar als predecessors de vs a vs per lluysme eo foriscapi de successió de germà a germà, axí de homa com dona, e de marit a muller, e de muller a marit, a rahó de trenta per cent o altra quantitat, que de aquí avant los de dita universitat y singulars e habitants en aquella presents, absents y sdevenidors, sian tansolament obligats de pagar per dit lluysme eo foriscapi a vs il·lustríssima y a sos sdevenidors successors perpètuament de qualsevol de dites successions de germà a germà, eo de germana a germà, y germà a germans, y de germana a germans, e axí de home com done, e de marit y muller, e de muller a marit, a rahó dos sous per lliura tansolament. Plau a sa senyoria de fer gràtia als vassalls de la vila y terma de Blanes que en successions

de germans, ara sian hòmans o dones, o de marit a muller, o de muller a marit, paguen de lluyisme dos sous per lliura franchs». La clàusula del privilegi i la seva interpretació, que és com l'hem conegut, portaria cua. Hi ha un dubte, de si han de pagar el mateix els marmessors, el dr. Guarda respon que primer s'ha de demanar la gràcia i, segonament, que el comprador sigui vassall de la vila. Aquesta era una mesura restrictiva: és al comprador a qui li correspon pagar el lluyisme, si no és de Blanes, en aquesta interpretació, ha de pagar al terç, cf. BC, fons Saudín, 8°, vol. 64.

19 SERRA, 1988: p. 49-51.

20 CONGOST, 2008: p. 276-281.

21 Sabem que els jurats de Caldes i Llagostera, el 1666, havien instat causa contra el marquès d'Aitona perquè els obligava a pagar dret de deseixida de mas i el dret de morabatí. Aquest darrer dret consistia en una lliura per cada acte que firmés el procurador del marquès d'Aitona *“per rahó de senyoria de dits vassalls y particulars, u per cada una de dites firmes”*. En el que era una pretensió del marquès d'Aitona de fer-se pagar els foriscapis deguts, que en la defensa de la universitat es diu: *“no haver-se pagat de aquesta part de més de cent anys”*, cf. AHG, Notarial, Girona-10, vol. 513, f. 94-95 (1666.11.26).

22 GIFRE, 2011: p. 69-79.

23 ACA, Monacals d'Hisenda, vol. 1714, f. 4r.

24 ACA, Monacals d'Hisenda, vol. 1714: f. 4rv.

25 ACA, Monacals d'Hisenda, vol. 1714, f. 2r.

26 CONGOST, 1990: p.109-130.

27 *“El segle XVI ha tornat a obrir a l'explotació una darrera possibilitat: està relacionada amb la capacitat d'artigar i de repoblar després de la crisi demogràfica i agrària. El potent senyor rural, i més d'una vegada el mateix posseïdor de gran masia, ofereixen al pagès pobre l'«establiment» a cens fix i mínim per a artigar. Aquest moviment, que havia caracteritzat ja el segle XIII, s'havia aturat feia temps”, cf. VILAR: vol. 2, 298. I sobre això, per Sentmenat, Eva Serra escriu: “... l'exemple de Sentmenat és clarificador en el paper que juguen els propietaris, pagesos emfiteutes, en l'impuls de les rompudes a través de l'establiment, sobretot en la seva forma particular, aplicat a la rompuda vitícola, la rabassa morta. La pràctica de l'establiment per cada masia, a les parts més allunyades i menys fèrtils del seu domini, provoca un moviment invers al que s'havia constatat els segles XIV-XVI. Mentre en aquests segles cristal·litzava la gran unitat d'explotació ara aquesta es «fragmenta». Les seves millors parts esdevenen objecte d'un conreu intensificat, mentre hom lliura als artigaires els límits boscats, fins aleshores molt probablement reservats a un pasturatge intermitent. A Sentmenat aquest fenomen no resta mai ni impedit ni frenat per la presència d'un senyor directe, sinó que els masies, malgrat la seva condició d'emfiteutes, procedeixen lliurement; el règim senyorial no sembla ser obstacle a aquesta dinàmica”, cf. SERRA, 1988: p. 349-350.*

28 FERRER, 1983.

29 Hem pogut identificar vuitanta masos a Llagostera, dels quals setanta-dos els hem de considerar “vius” i vuit derruïts.

30 LEVI, 1990 i 1995.

31 THOMPSON, 1979b i 1995b; AGUIRRE, 2010.

32 AMLLA, fons patrimonial Llambí, n. 9069.

33 AMLLA, fons patrimonial Llambí, n. 9228. Nupcials entre Gueraua Llambí, hereva universal de Benet Llambí, i Roc Vilallonga, pagès de Cassà de la Selva, qui aporta un dot de 200 lliures.

34 AMLLA, fons patrimonial Llambí, n. 9059.

35 AMLLA, fons patrimonial Llambí, n. 9057.

36 AMLLA, fons patrimonial Llambí, n. 9378.

37 AMLLA, fons patrimonial Llambí, n. 9622.

38 AMLLA, fons patrimonial Llambí, n. 9499 i n. 8841 (còpia en paper del segle XVIII).

39 El capmàs Riba, excepte una peça d'una vessana que havia estat del mas Alegret i del mas Pou, que té pel baró del Castell de Llagostera; l'era, quintana, clos, bosc, i sureda, en total seixanta vessanes; una peça de terra, ses Femades, de sis vessanes; al veïnat de Verdera, una gran possessió de terra llauradora de divuit vessanes; una peça de conreu al camp Dalí de deu vessanes, quatre sota domini directe de l'abat i sis del baró; una peça de conreu, al lloc anomenat S'estanyol, amb tres vessanes; tres vessanes de terra boscosa al lloc dit Çarrabassada; una peça conreu i bosc, al lloc dit Vilanova, de vuit vessanes, pel mig hi passa la riera de Vilanova; una gran

- possessió de terra boscosa a les costes de Ridaura i Vinyoles, de sis vessanes; una terra boscosa de cinquanta vessanes a les costes de Ridaura, que es té per indivís pel monestir i l'hereu del mas Vidal; una possessió de terra llauradora a les Illes d'Aiguabona i de Puig Bofill, de set vessanes; una peça de terra a les Hortes, de tres vessanes; una peça de conreu i part bruguerosa, pel mig de la qual passa la riera dels Axarcs, al lloc dit Vinyets, de deu vessanes; una peça de terra als Vinyets, ara bruguera, de sis vessanes; una peça de bruguera prop de Sant Ponç, de quatre vessanes; una peça a Pere Calsina, de dues vessanes; una gran possessió de terra boscosa al Pujol i vall d'Amont, de seixanta vessanes; dues-centes vessanes que inclouen el mas Font i el mas Feliu, part culta i part inculta, la major part de les quals és boscosa i hi passen els torrents de Garsafreda i del Llevador; una peça de pertinences del mas Font a les Closes, part conreu i part de sureda, de setenta vessanes; una peça a la plana d'en Font, de deu vessanes; una peça de conreu sobre la capella de Sant Ampèlit, de dues vessanes.
- 40 *"Preterea confitemur et dicimus vobis et vestris ese verum que teniu empriu y està a libera voluntat vostra de poder pendrer y fer llenya en lo nostre bosch que tenim y y possehim en las costas de Panedas, tant per lo forn del dit vostre monastir com per lo que sie menester y convinga per lo servey de dit monastir, y assò per reducció de las jovas, cavadas, veremadas y perna de porch en què eran obligats de tenir en condret la tina de dit vostre monastir y de aportar lo delme en dita tina, així que en lloch de ditas servitutis teniu com dit és llibertat de péndrer y tallar llenya per servey de dit vostre monastir, exceptat emperò que no pugau tallar suros paladissos".*
- 41 Una peça al costat del mas, on hi ha la pedrera, juntament amb el mas Carbonell, en total quaranta vessanes, gairebé totes boscoses i amb barrancs; una peça al Camp Dalí, de sis vessanes; una peça al pla de Verdera, de set vessanes; un camp de terra al lloc dit Costanera, de cinc vessanes; una peça de terra al Camp Dalmau, de sis vessanes; una peça, dita camp Boix, de vuit vessanes de bruguera; una peça a Escanyacans, de la qual no diu dimensions; una vessana més; i una terra brugarosa al salt del Llop, de quatre vessanes.
- 42 AMLLA, fons patrimonial Llambí, n. 9313.
- 43 AMLLA, fons patrimonial Llambí, n. 9456.
- 44 AMLLA, fons patrimonial Llambí, n. 9445.
- 45 AMLLA, fons patrimonial Llambí, n. 9232.
- 46 AMLLA, fons patrimonial Llambí, n. 9255.
- 47 Tal com figura, encara, en el Capbreu fet per Josep Vidal Llambí, pagès de Panedes, i Teresa Llambí, la seva muller, a favor del monestir de Sant Feliu de Guíxols, 23 de gener de 1683, notari Jaume Axandri; cf. AMLLA, fons patrimonial Llambí, n. 8843.
- 48 *"Item, etiam vigore dictae reductionis facimus vobis et vestris ac prestamus anno quolibet perpetuo in festo sanctum Petri et Felicis tres partitores frumenti boni et receptabiles pro omnibus jovis, vendimies et aliis servitutibus quas vobis et seu dicto vestro monasterio facere tenebamur".*
- 49 O la *"tallia magna vocata la talla grossa"* de la universitat de Llagostera, el 6 d'abril de 1578, que s'havia imposat per pagar les pensions de censals que pesaven sobre la universitat per 60 lliures, encara que per pagar s'imposa un censal del mateix preu que llueix el 1580, cf. AMLLA, fons patrimonial Llambí, n. 9113.
- 50 GIFRE, 2012: p. 170-171.
- 51 AMLLA, fons patrimonial Llambí, n. 9319.
- 52 AMLLA, fons patrimonial Llambí, n. 9453 (acte de compra) i n. 9070 (presa de possessió).
- 53 AHG, Notarial, Caldes i Llagostera, vol. 345, f. 105r (1604-1605).
- 54 AHG, Notarial, Caldes i Llagostera, vol. 345, f. 105v (1604-1605).
- 55 Com passa en la venda perpètua d'un camp de deu vessanes, pel qual es pacten 126 lliures i 12 sous, el comprador, Bartomeu Pla de Llagostera, s'ha d'encarregar un censal de 100 lliures fundat a dues causes pies fundades a Sant Feliu de Guíxols, cf. AHG, Notarial, Caldes i Llagostera, vol. 345, f. 127r-128v (1605.09.18).
- 56 GIFRE, 2012: p. 208-209.
- 57 AHG, Notarial, Caldes i Llagostera, vol. 344, f. 252r (1604).
- 58 D'aquestes, 15 lliures i 15 sous hauran de ser per a Antoni Caritat, mercader de Sant Feliu de Guíxols, 30 al canonge Jeroní de Girona, per censals, i 14 lliures i 15 sous se les reté Tomàs Vidal de Llobatera.
- 59 AHG, Notarial, Caldes i Llagostera, vol. 345 (1604-1605).
- 60 AHG, Notarial, Caldes i Llagostera, vol. 346 (1606).
-